

РОЛЬ ЖУРНАЛІВ „ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ” ТА „ЖИТТЯ Й РЕВОЛЮЦІЯ” У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА 1920–30-Х РОКІВ

ЮЛІЯ РИСІЧ-ШАФРАНЄЦ

Вроцлавський університет, Вроцлав – Польща
julia.rysicz-szafranec@uwr.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-9492-8069>

ROLA CZASOPISM „ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ” I „ЖИТТЯ Й РЕВОЛЮЦІЯ” W PROCESIE TWORZENIA UKRAIŃSKIEJ TRANSLATOLOGII W LATACH 20 I 30. XX WIEKU

JULIA RYSICZ-SZAFRANIEC

Uniwersytet Wrocławski, Wrocław – Polska

STRESZCZENIE. Artykuł porusza zagadnienia z historii ukraińskiej translatoologii, mianowicie rozwoju tej nauki w zakresie teorii, praktyki oraz krytyki przekładu w latach 20. i 30. XX stulecia. Główną hipotezą rozprawy jest twierdzenie o znaczącej roli czasopism w procesie становienia ukraińskiej translatoologii jako nauki. W tym celu przeanalizowano krytyczne i teoretyczne teksty, które ukazały się na łamach miesięczników „Червоний шлях” (1923–1936) i „Життя й революція” (1925–1934) oraz podliczono opublikowane w nich przekłady tekstów literackich. W wyniku badań wyłoniły się kolejne perspektywistyczne wątki badań nad zawartym w danych źródłach materiałem przekładowym.

Słowa kluczowe: teoria przekładu, przekład, krytyka, recenzja, metodologia, przekładoznawstwo

THE ROLE OF THE JOURNALS “ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ” AND “ЖИТТЯ Й РЕВОЛЮЦІЯ” IN THE PROCESS OF ESTABLISHING UKRAINIAN TRANSLATOLOGY IN THE 1920S–1930S.

JULIA RYSICZ-SZAFRANIEC

University of Wrocław, Wrocław – Poland

ABSTRACT. The article deals with issues from the history of Ukrainian translatology, namely the development of this science in the field of theory, practice and criticism of translation in the 1920s–1930s. The main hypothesis of the article concerns the significant role of journals in the process of establishing Ukrainian translatology as a science. For this purpose, critical and theoretical texts that appeared in the monthly magazines “Червоний шлях” (1923–1936) and “Життя й революція” (1925–1934) were analyzed, and translations of literary texts published in them were counted. As a result of this research, further prospective threads of research on the translation material contained in the given sources emerged.

Keywords: translation theory, translation, criticism, review, methodology, translation studies

Вступ

Микола Зеров у післямові до першої, виданої на початку 20-х років ХХ ст., авторської збірки поезій і перекладів *Камена* обґрунтовує важливість перекладацької справи з класичних та інших мов такими словами: „...Праця над класиками може нам у великій стати пригоді, звернувши нашу увагу в бік артистично обробленої, багатої на вирази, логічно спаяної, здібної передати всі відтінки думок, мови. В цьому перше оправдання такої праці перед лицем сучасности” [Зеров 1924: 69]. Десять років потому активне творче і наукове життя блискучого поета, перекладача і викладача призупиняють арешт, а незабаром і загибель. Попри це, навіть за ті десять років – і М. Зерову з неокласиками, й іншим письменникам, вчителям, ученим – вдалося перекласти й надрукувати кількасот текстів із кількох десятків мов. Станом на 1927 р., за підрахунками бібліографів Юрія Меженка та Михайла Яшека, що велися ними з 1887 р., в обох частинах невоз’єднаної тоді України вийшло 1982 переклади з 35 мов [Меженко, Яшек 1929: 255]. Лише в наступні вісім років на шпальтах періодики, а зокрема в „Червоному шляхові” та „Житті й революції”, встигли надрукувати більше 140 рецензій на переклади повістей і романів та 157 перекладів малої прози та поезії¹. Ці дані, що не враховують книжкових

¹ У статті подано кількість опрацьованих нами рецензій, узятих з номерів журналу „Життя й революція” в 1925–1934 рр., а з журналу „Червоний шлях” – відповідно 1923–1932 рр. Разом

публікацій, уже досить красномовно свідчать про надважливість перекладу українською мовою літератур інших народів, а підтверджують таке розуміння розмах і звитяга, з якими справу перекладацтва продовжили після осягнень Пантелеймона Куліша, Івана Франка чи Лесі України представники Розстріляного відродження. З-поміж останніх 86% письменників незабаром знищено, зламано чи переслідувано; подібна доля спіткала й багатьох перекладачів та критиків перекладу.

У цій статті ми маємо намір систематизувати напрацювання в галузі українського перекладознавства із середини 20-х до початку 30-х рр. минулого століття на матеріалі саме науково-популярної періодики того часу, а точніше на базі публікацій із перекладу в щомісячниках „Життя й революція” (1925–1934) та „Червоний шлях” (1923–1936). Вибір джерел не випадковий, адже, як доведе подальший аналіз, на сторінках цих журналів українське перекладознавство постало як наукова дисципліна, а напрацьована дописувачами методологія критики перекладу є й донині взірцем жанру перекладної рецензії. За провідний метод у нашому дослідженні обрано порівняльно-історичний, побіжно використано також методи описовий і статистичний.

Стан дослідження проблеми

Необхідність упорядкувати масштабні наукові та практичні досягнення з перекладу, що їх лишила в спадку інтенсивна і короткотривала доба українського ренесансу 1920–30-х рр., нині, під час війни, стає ще більш ніж очевидною задля збереження для наступних поколінь масиву наукової й просвітницької праці столітньої давнини. Прикметним у зв'язку з цим видається факт, що після остаточної зачистки української інтелігенції наприкінці 30-х рр. ХХ ст. не минуло і двох років до появи монографічного викладу з історії літературної (і перекладацької) критики від початку ХХ ст. до 1937 р. – мова про книгу Ярослава Гординського *Літературна критика підсовєцької України*, опубліковану у Львові та Варшаві 1939 р. Публікація монографії свіжими слідами катастрофи (а друк подібної праці на території Великої України був би тоді смертним вироком) є для нас і безцінним джерелом багатющої інформації, і прикладом свідомого збереження досягнень української науки того часу. У ній знаходимо й першу згадку про роль періодики Розстріляного відродження в галузі критики. Я. Гординський пише: „Окрасою поважних літературно-громадських журналів підсоветської України, починаючи з «Червоного шляху», було щомісяця кілька більших статей про українські літературні явища. У 30-х рр. справа різко

143 критичні тексти. Кількість перекладів – 157 – узята з простих математичних підрахунків зі списків перекладів, надрукованих в аналізованих журналах за всі роки видання [Рева 1970: 42–48; Червоний шлях 2003: 41–49].

зміняється” [Гординський 1939: 109]. Зміни, що не дозволяли констатувати доробок блискучих перекладачів чи в цілому українського перекладознавства, протривали аж до часу відлиги. Статті Григорія Кочура в 1960-ті рр. [Кочур 1966], Роксолани Зорівчак у 1970-ті рр. [Зорівчак 1973] стали першими ластівками систематичної праці з відновлення заборонених імен у ще советській Україні. Від 1991 р. один із перших науково-бібліографічних оглядів з історії українського перекладу найдавніших часів здійснив Михайло Москаленко [Москаленко 1993]. З першого десятиліття ХХІ ст. та появи монографій Максима Стріхи [Стріха 2006], Тараса Шмігера [Шмігер 2009] і кількох книг хрестоматійного виміру з історії перекладознавства [Українська перекладознавча думка... 2011; Коломієць 2015] можемо стверджувати, що білих плям у розвитку українського перекладознавства 1920–30-х рр. майже не залишилося. Винятком є досі журнальні публікації та висвітлення їхньої ролі в простежуваному впорядкуванні теоретичних поглядів на переклад, а також в актуальному біо- та бібліографуванні практиків і критиків перекладу доби Розстріляного відродження. На цей час не розкрито всіх персональних даних авторів рецензій і перекладів, котрі дописували до періодики, так само не з’ясовано їхніх доль. Поки що і самі журнали – „Червоний шлях” та „Життя й революція” – вивчалися здебільшого в рамках студій з історії української літератури, у результаті чого вийшло кілька праць, присвячених літературним текстам на їхніх шпальтах [Лощинська 1999; Роспопа 2014]. Найчастіше ж обидва щомісячники використовували як джерельну базу для публікацій у рамках авторських перекладознавчих і літературознавчих студій [Шмігер 2004, 2005; Кальниченко, Зарубіна 2016; Баскина 2022]. Зважаючи на це, наша розвідка, котра має за мету з’ясувати роль науково-популярної періодики (на прикладі названих журналів) у розвитку перекладознавства, заповнить відзначену прогалину в систематизуванні знань про загальні здобутки в українській науці 1920–30-х рр.

Теоретичні і критичні праці з перекладу на сторінках журналів „Червоний шлях” та „Життя й революція”

Саме літературно-наукова та громадсько-політична періодика стала від початку 1920-х рр. тим майданчиком, на якому шліфувала свою методологію літературна критика та суспільно-політична аналітика, де друкувалися нова українська література, переклади й критика перекладів, обговорювалися та дискутувалися найактуальніші питання з різних гуманітарних наук. На сторінках київського журналу „Життя й революція”², а також харківських –

² Український літературно-мистецький, громадсько-політичний, науково-популярний місячник, що виходив у Києві протягом 1925–1934 рр., найдовше – за редакцією Олександра Дорошкевича. Детальніше тут: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=1152>.

„Критика”³, „Плужанин”⁴ і „Червоний шлях”⁵, надруковано й перші статті з теорії перекладу, що започаткували якісно новий етап розвитку цієї дисципліни в Україні. Мова про такі праці, як: *Проблеми віршованого перекладу і Наші переклади з західних класиків та потреби сучасного читача* Володимира Державина [Державін 1927а, 1930], *Почин* Юрія Савченка [Савченко Ю. 1927], *З уваг до теорії перекладу* Григорія Майфета [Майфет 1928], *У справі віршованого перекладу* Миколи Зерова [Зеров 1928]. До часу появи першої в СРСР монографії з теорії перекладу, написаної Олександром Фінкелем у 1929 р. [Фінкель 1929], зазначені публікації засвідчили серед українських перекладачів і вчених наявність різних поглядів на якісний переклад як аналогічний до оригіналу, а саме така теорія здобувала симпатиків у перекладацьких школах і літературах того часу [Майфет 1928: 91].

У зазначених статтях Ю. Савченка чи М. Зерова головну увагу зосереджено на вимогах до віршового перекладу та розумінні популярних термінів „точність” і „дух першотвору”. Своєю чергою, у працях В. Державина, Г. Майфета і О. Фінкеля з’явилися спроби дати ґрунтовні відповіді на питання, чим є якісний переклад поезії та прози, наскільки різняться техніки перекладу (не)близько споріднених мов та чи існує абсолютна перекладність і, якщо так, то де її межі.

Після публікації монографії О. Фінкеля окреслено також дискусійну проблематику в середовищі українських перекладачів і критиків щодо засадничих теоретичних питань перекладу. Маємо на увазі незгоду О. Фінкеля з тезою В. Державина про те, що саме стилізаційний переклад є найбільш довершений з-поміж усіх можливих, зокрема й аналогічного [Фінкель 1929: 114]. Г. Майфет, рецензуючи монографію О. Фінкеля, опубліковану в „Червоному шляхові”, помічає гостроту полеміки в ній з В. Державиним; намагається довести, що О. Фінкель неправильно зрозумів думки В. Державина. Зрештою, Г. Майфет постулює, що, попри певну відмінність, обидва теоретики так чи інакше припускають неминучість жертв стилістичного ряду в першотворі і сутнісно не різняться в питанні, що насамперед має бути відтворене в точному (за О. Фінкелем) чи доцільному (за В. Державиним) художньому перекладі, – а це є стиль першотвору [Майфет 1929а: 251]. Підтвердженням

³ Позиціонував себе як журнал-місячник марксистсько-ленінської критики, бібліографії та літературознавства, видавався у Харкові протягом 1928–1932 рр. за редакцією Миколи Скрипника та Василя Десняка. Ознайомитися з більшістю номерів можна тут: <https://libraria.ua/issues/1238/>.

⁴ Літературно-критичний ілюстрований журнал Спілки селянських письменників „Плуг”. Друкувався у Харкові протягом 1925–1927 років за редакцією Сергія Пилипенка. Детальніше див. тут: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=8580>.

⁵ Громадсько-політичний і літературно-науковий місячник, заснований у 1923 році в Харкові, виходив до лютого 1936 року, найдовше – за редакцією Олександра Шумського. Ознайомитися з номерами можна тут: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=7536>.

думки Г. Майфета про те, що обидва полемісти насправді стояли на тих самих методологічних позиціях, різнячись головно в питаннях ступеня очуження чи одомашнення тексту перекладу, є їхні рецензії на шпальтах одного журналу – „Червоний шлях”. Критичні тексти цих двох учених фокусувалися навколо відповіді на питання, чи вдалося перекладачеві відтворити в перекладі стилістику оригіналу.

Прикметно, що в цілому у 59 критичних матеріалах 22 рецензентів перекладної літератури, котрі дописували до „Червоного шляху” й рубрики „Бібліографія” в 1923–1932 рр., як, скажімо, Олександр Фінкель, Володимир Державин, Григорій Майфет, Лизавета Старинкевич, Мирон Степняк, Євген Рихлік, Ісак Каганов, Ефраїм Райцин, чітко простежується дотримання певної структури рецензії. Ідеться про такі елементи змісту:

- 1) актуальність перекладу;
- 2) автор, його творчість і попередні переклади (якщо були) українською та російською мовами;
- 3) особливості ідіостилію перекладеного письменника чи стилістики конкретного твору;
- 4) оцінка перекладу (кількісно найбільша частина, що починалася з відповіді на питання про вдале або невдале відтворення стилістики оригіналу і продовжувалася ґрунтовним та системним аналізом наявних вад, огріхів, помилок на всіх рівнях мови);
- 5) оцінка вступної статті;
- 6) оцінка графічного боку видання (подекуди також ціни);
- 7) загальний висновок як підсумок усього сказаного вище.

Відступи від такого викладу критичної оцінки мали характер додаткового поінформування, і були найчастіше: 1) переказом фабули перекладеного твору (особливо часто в рецензіях О. Фінкеля від 1930 року [Фінкель 1930]); 2) коментарем про стан перекладацтва тієї доби в зіставленні з домінуючою стратегією перекладу XIX і початку XX ст. (рецензії І. Каганова [Каганов 1929], В. Державина [Державин 1927b]); 3) власними методологічними схемами аналізу віршового перекладу (Г. Майфет [Майфет 1929b]); 4) власними прикладами правильного перекладу побіля зілюстрованих хиб (М. Степняк [Степняк 1929], Л. Старинкевич [Старинкевич 1930], Є. Рихлік [Рихлик 1928], Е. Райцин [Райцин 1930]); 5) власним подвійним перекладом аналізованого тексту з наміром наблизити вади застосованої стратегії чи деталізувати ляпсути в мові перекладу (Іван Кулик [Кулик 1924]).

Змістовність критичних текстів, пропорційна кількості у них тих елементів структури, що торкалися безпосередньо оцінки перекладу на рівнях мови, посвідчували не лише високу компетентність критиків і також перекладачів, а й унаочнювали тогочасний стан української науки про переклад, особливо в середовищі харківських учених. Маємо на увазі наявність у цьому серед-

овищі опрацьованих теоретичних постулатів і шліфування в рецензіях тієї методології критики, що її можна назвати перекладознавчою, на відміну від популярної тоді в інших журналах літературознавчої моделі оцінки. Тут мова про критику перекладу на сторінках журналу „Життя й революція” та його рубрики „Світ книжок і журналів”, до якої від 1925 до 1934 рр. дописувало рецензії 17 авторів, а загалом критичних текстів на переклади великої прози чи збірок поезії вийшло в аналізовані роки 84.

Найбільш розлогі рецензії в „Житті й революції” належали літературознавцям і перекладачам Степанові Савченку [Савченко 1928], Павлові Филиповичу [Филипович 1928], Освальдові Бурггардту [Бурггардт 1926], Сергієві Родзевичу [Родзевич 1928], Дмитрові Рудіку [Рудик 1930], Михайлові Драй-Хмарі [Драй-Хмара 1929]. З-поміж авторів-мовознавців зустрічалися поодинокі критичні статті, скажімо Олексія Левитського, проте з методологічного боку вони не позначені поглибленою увагою до лінгвістичних аспектів перекладу [Левитський 1926]. Найчастіше повторюваний у цьому журналі виклад критичної оцінки відбувався за такою структурною схемою:

- 1) актуальність перекладу;
- 2) автор і його роль у літературі та культурі, оцінка вступної статті;
- 3) оцінка перекладу (одна шоста тексту рецензії, з поданням кількох прикладів найістотніших вад);
- 4) лапідарна підсумкова оцінка.

Ключовим моментом у підсумку була відповідь на питання, чи варто було перекладати цей художній твір задля поповнення ним скарбнички текстів світової літератури українською мовою, без підкреслення якості чи вартости самого перекладу. Траплялися й поодинокі відступи від загалом усталеної та повторюваної структури критичних текстів у цьому журналі, як, приміром, порівняльна рецензія перекладів *Фавста* від О. Бурггардта, де помилки перекладу займають аж чотири сторінки [Бурггардт 1926]. Тим не менше, поза цими винятками впадає в око виразна літературознавча методологія критики перекладу в рецензіях київського журналу „Життя й революція” зі значно більшим акцентом у змісті рецензій на питанні вибору перекладеного тексту та його ваги у світовій літературі.

Перекладацтво на сторінках журналів „Червоний шлях” та „Життя й революція”

Перекладний фонд класики та літератури початку ХХ ст. активно поповнювався не лише книжковими новинками українською мовою, рецензованими в обох журналах одразу після виходу з друкарні. Збагачувався цей фонд також текстами перекладів, опублікованими там же. Із чотирьох згадуваних жур-

налів лише два – „Життя й революція” та „Червоний шлях” – були найдовше в авангарді цього руху, і завдяки щомісячним публікаціям у них перекладених текстів (з перевагою малої прози та поезії) до наших днів збереглося понад 150 перекладів з різних мов світу. Дані про кількість перекладених текстів, а також мови, з яких виконано переклад, подано в систематичних покажчиках змісту, котрі укладено для обох журналів у 1970 [Рева 1970] та 2003 рр. [Червоний шлях 2003]. Аналіз цих даних після 1927 р. (а нагадаємо, що впродовж 1887–1927 рр., за підрахунками тогочасних бібліографів, здійснено 1982 переклади з 35 мов) увиразнив перехід з перекладів західноєвропейських художніх текстів у бік перекладу „літератур соціалістичних республік”. Так, у журналі „Життя й революція” з’явилися протягом шести років – 1928–1934 – лише 38 перекладів прози малих жанрів та поезії, де за попередні два роки – 1925–1927 – встигли вийти 55 перекладів з відчутною перевагою французької та німецької мов, у перекладах Миколи Терещенка, Миколи Зерова, Валер’яна Підмогильного, Дмитра Загула (трьох останніх репресовано). З 38 перекладів, надрукованих після 1927 р., найбільше текстів було з гебрійської мови – 11, дев’ять – з польської, сім – з французької, три – з молдавської, по два – з англійської, німецької, норвезької, по одному – з латиської та білоруської мов [Рева 1970: 42–48].

У журналі „Червоний шлях”, навпаки, протягом 1923–1927 рр. вийшли 78 перекладів з перевагою англійської та німецької, французької і російської, а також чеської з-поміж слов’янських мов, і були це переклади Івана Кулика, Люціани Піонтек, Гео Шкурупія, Антіна Павлюка, Василя Атаманюка – пізніше всіх репресовано. Від 1928 до 1936 року надруковано 119 перекладів з уже відчутною перевагою текстів з російської (21) та гебрійської (18) мов, потім німецької – 14, білоруської – 13, чеської – сім; турецької та англійської – по шість; польської, болгарської, грузинської – по п’ять; іранської та угорської – по три; французької та вірменської – по два; нарешті казахської, інгуської, адигейської, латиської та литовської, а також італійської, данської, китайської та японської – по одному перекладеному тексту [Червоний шлях 2003: 41–49]. Якщо в „Житті й революції” 38 прокоментованих перекладів виконано з 9 мов, то в „Червоному шляхові” 119 текстів презентують знання перекладачами 23 мов.

Попри помітну тенденцію до збільшення в журнальних публікаціях кількості перекладів з мов СРСР, а особливо російської, кінець 1920-х і початок 1930-х рр. позначився появою в українському перекладацтві багатотомних книжкових видань з перекладами західноєвропейських класиків, що підтверджують також аналізовані вище 143 журнальні рецензії, – усі вони оцінювали переклади великих прозових і поетичних жанрів. За даними Лади Коломієць,

У другій пол. 1920-х – першій пол. 1930-х рр. вийшли [...] повна збірка творів Джека Лондона [...] вісім томів „Творів” Анатолія Франса із задуманих 24 томів [...]. На першому

томі припинилося видання „Вибраних творів” Оноре де Бальзака (1934 р.), хоч окремими виданнями його твори виходили в ті роки кількаразово. Видання творів Гюстава Флобера увірвалося на двох томах („Мадам Боварі” та „Саламбо”). З’явився в друці двотомник творів Дені Дідро (1933 р.). Окремими томами виходили твори Мольєра, Вольтєра, П. Меріме, Ж. Верна та ін. [Коломієць 2015: 17].

Ще однією цікавою пам’яткою, що унаочнює реальний запит на переклади класичної і найновішої літератури в тогочасній Україні, є виконаний професором літератури, критиком перекладів у журналі „Життя й революція” С. Савченком бібліотечний зріз за 1924–1925 рр.: „За даними Київського кабінету бібліотекарів 1924–1925 рр. по Київських бібліотеках читано: Сейфуліну 215 раз, Винниченка 271, Генрі 328, Уелса 361, Горького 374, Сінклера 465, Золя 616 і Джека Лондона 704!! [...] За попитом стежить і постачання” [Савченко С. 1927: 132] – писав учений і перекладач тоді, коли усе найкраще щойно починалося.

Катастрофічний фінал розпочатої українізації призупинив динаміку, з якою так виразно розвивалося й міцніло українське перекладознавство, якщо дивитися на нього всеохопно, у тривимірї практики, критики й теорії перекладу. Літературно-наукові та громадсько-політичні місячники скоротили свої розміри і наклади, рецензій після т. зв. „Процесу Спілки визволення України” ставало щораз менше, вимоги збільшити масив цитат із класиків лєнінізму позначилися на якості публікацій навіть найстійкіших критиків, а ними до завершення видання журналів залишалися О. Фінкель, Л. Старинкевич у „Червоному шляхові” та С. Савченко і С. Родзевич у „Житті й революції”. Проте, як бачимо, навіть десяти років вистачило знищеному чи переслідуваному потім поколінню духовної української еліти, щоб досягнути найістотніше в науці про переклад, уключно з розробкою курсу методології перекладу для навчальних закладів, що є підмурівком будь-якої наукової думки⁶.

Висновки

Періодика 1920–1930-х рр., а особливо харківський журнал „Червоний шлях” (1923–1936) та київський „Життя й революція” (1925–1934), позиціонували себе як літературно-наукові та громадсько-політичні майданчики для поширення плюралістичної візії світу науки в багатьох гуманітарних та інших галузях знань. Окрім аналітичних або оглядових статей, на шпальтах цих журналів щомісяця друкувалися переклади нової літератури, найчастіше

⁶ Мова про програму курсу „Методологія перекладу”, розроблену 1932 р. перекладачем-санскритологом Михайлом Калиновичем разом з Миколою Зеровим для Українського інституту лінгвістичної освіти [Джугастрянська, Стріха 2015].

пролетарсько-революційного змісту, проте так само щомісяця з'являлись і рецензії на переклади класиків світової літератури. Критиками перекладів були здебільшого письменники, а також перекладачі, вчені-філологи. У результаті виконаного нами дослідження номерів цих часописів від 1923 до 1932 рр. (у випадку „Червоного шляху”) та 1925–1934 рр. (для „Життя й революції”) виокремлено 22 критики перекладів у першому і 17 авторів перекладних рецензій у другому журналі та, відповідно, 59 і 84 критичні тексти. Аналіз усіх критичних матеріалів оприявнив відмінності в застосованій авторами методології оцінки перекладеного твору, що особливо увиразнюється після появи перших теоретичних спостережень над перекладом на сторінках цих та двох інших літературно-наукових місячників – „Плужанина” (1925–1927) та „Критики” (1928–1932). Ідеться про те, що за подібної структури, дотримуваної критиками і „Життя й революції”, і „Червоного шляху”, рецензії в першому з названих щомісячників відображали погляд на переклад з позицій літературознавства. У текстах рецензентів „Червоного шляху” ясно простежується вже новий підхід до критичного аналізу, який можна назвати перекладознавчим.

У підсумку нашого дослідження накреслилися й обриси подальшого аналізу періодики тих часів, а саме: потреба в біографічно-бібліографічній розвідці про всіх перекладачів і критиків, що дописували до названих журналів. Не менш актуальним є зведений перелік журнальних та книжкових перекладів, надрукованих у 1920–1930-ті рр. Наскільки це важливо для майбутнього кожного народу – продовжити тяглість наукової думки і зберегти достовірну пам'ять про її носіїв – доводить вкотре і сучасність України з її трагічними подіями на шляху до віднайдення власної тожсамости.

Список використаної літератури

- Гординський Я., *Літературна критика підсоветської України*, Львів–Варшава: Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук, 1939.
- Джугастрянська Ю., Стріха М., *Важлива пам'ятка з історії українського перекладознавства*, [в:] „Новий Протей”, вип. 1, Вінниця: Нова Книга, 2015, с. 133–135.
- Зорівчак Р., *Піонер англомовної шевченкіани*, [в:] „Всесвіт”, 1973, № 3, с. 186–192.
- Кальниченко О., Зарубіна З., *Володимир Миколайович Державин як критик перекладу*, [в:] „Вісник ХНУ ім. В. Каразіна. Серія: Іноземна філологія”, 2016, вип. 83, с. 189–198.
- Коломієць Л., *Український художній переклад та перекладачі 1920–1930-х років*, Вінниця: Нова Книга, 2015.
- Кочур Г., *Майстри перекладу*, [в:] „Всесвіт”, 1966, № 4, с. 17–24.
- Лощинська Н., *„Червоний шлях” та літературний процес 20–30 рр. в Україні*, автореф. дисертації, Київ: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 1999.

- Меженко Ю., Яшек М., *Чужомовне письменство в українських перекладах*, [в:] „Життя й революція”, 1929, № 4, с. 191–202; 1929, № 5, с. 163–174; 1929, № 6, с. 147–158; 1929, № 7–8, с. 232–255.
- Москаленко М., *Тисячоліття: перекладу державі слова*, [в:] „Всесвіт”, 1993, № 9–10, с. 113–127.
- Рева Н., *Життя й революція (1925–1934). Системний показчик змісту*, Львів: АН УРСР, Львівська наукова бібліотека, 1970.
- Роспопа Т., *Студії про Лесю Українку на сторінках журналу „Життя і революція”*, [в:] „Філологічні науки”, 2014, № 16, с. 68–74.
- Стріха М., *Український художній переклад: між літературою і націєтворенням*, Київ: Факт-Наш час, 2006.
- Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років*, за ред. Л.М. Черноватого та В.І. Карабана, 2011.
- Художественно-филологический перевод 1920–1930-х годов*, под ред. М. Баскиной, Санкт-Петербург: Нестор-История, 2022.
- Червоний шлях (1923–1936 рр.): систематичний показчик змісту*, упоряд. Н.В. Лоцинська, наук. ред. В.В. Патока, Київ: Національна парламентська бібліотека України, 2003.
- Шмігер Т., *Олександр Фінкель – теоретик українського перекладу*, [в:] *Григорій Кочур і український переклад: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, ред. О. Чередниченко та ін., Київ-Ірпінь: Перун, 2003, с. 272–278.
- Шмігер Т., *Володимир Державин: теорія і критика перекладу*, „Збірник Харків.іст-філол. т-ва”, т. 11, Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2005, с. 205–214.
- Шмігер Т., *Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя*, Київ: Смолоскип, 2009.

Spysok vykorystanoi literatury [References]

- Hordynskyi Ya., *Literaturna krytyka pidsovietskoi Ukrainy [Literary criticism of post-Soviet Ukraine]*, Lviv–Varshava: Ukrainka Mohyliansko-Mazepynska Akademiia Nauk, 1939.
- Dzhuhastrianska Yu., Strikha M., *Vazhlyva pamiatka z istorii ukrainskoho perekladoznavstva [An important document from the history of Ukrainian translation studies]*, [v:] „Novyi Protei”, vyp. 1, Vinnytsia: Нова Книга, 2015, s. 133–135.
- Zorivchak R., *Pioner anhlomovnoi shevchenkiany [A pioneer of English-speaking Shevchenkiana]*, [v:] „Vsesvit”, 1973, no. 3, s. 186–192.
- Kalnychenko O., Zarubina Z., *Volodymyr Mykolaiovych Derzhavyn yak krytyk perekladu [Volodymyr Mykolayovych Derzhavin as a translation critic]*, [v:] „Visnyk KhNU im. V. Karazina. Serii: Inozemna filohiia”, 2016, vyp. 83, s. 189–198.
- Kolomiets L., *Ukrainskyi khudozhnii pereklad ta perekladachi 1920–1930-kh rokiv [Ukrainian literary translation and translators of the 1920s and 1930s]*, Vinnytsia: Nova Knyha, 2015.
- Kochur H., *Maistry perekladu [Masters of translation]*, [v:] „Vsesvit”, 1966, no. 4, s. 17–24.
- Loshchynska N., *„Chervonyi shliakh” ta literaturnyi protses 20-30 rr. v Ukraini [“The Red Way” and the literary process of the 1920s–1930s in Ukraine]*, avtoref. dysertatsii. Kyiv: Instytut literatury im. T.H. Shevchenka NAN Ukrainy, 1999.

- Mezhenko Yu., Yashek M., *Chuzhomovne pysmenstvo v ukrainskykh perekladakh* [Foreign language literature in Ukrainian translations], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1929, no. 4, s. 191–202; 1929, no. 5, s. 163–174; 1929, no. 6, s. 147–158; 1929, no. 7–8, s. 232–255.
- Moskalenko M., *Tysiacholittia: pereklad u derzhavi slova* [Millennium: translation in the state of the word], [v:] „Vsesvit”, 1993, no. 9–10, s. 113–127.
- Reva N., *Zhyttia y revoliutsiia (1925–1934). Systemnyi pokazhchyk zmistu* [Life and revolution (1925–1934). System index of contents], Lviv: AN URSSR, Lvivska naukova biblioteka, 1970.
- Rospopa T., *Studii pro Lesiu Ukrainku na storinkakh zhurnalu „Zhyttia i revoliutsiia”* [Studies about Lesya Ukrainka on the pages of the magazine “Life and Revolution”], [v:] „Filolohichni nauky”, 2014, no. 16, s. 68–74.
- Strikha M., *Ukrainskyi khudozhnii pereklad: mizh literaturoiu i natsiietvoreniam* [Ukrainian literary translation: between literature and nation-building], Kyiv: Fakt-Nash chas, 2006.
- Ukrainska perekladoznavcha dumka 1920-kh – pochatku 1930-kh rokiv* [Ukrainian translational thought of the 1920s – early 1930s], za red. L.M.Chernovatoho ta V.I.Karabana, Vinnytsia: Nova Knyha, 2011.
- Xudozhestvenno-filologicheskij perevod 1920–1930x godov* [Artistic and philological translation of the 1920s–1930s], pod red. M. Baskinoj, Sankt-Peterburg: Nestor-Istoriya, 2022.
- „Chervoniy shliakh” (1923–1936 rr.): *systematychnyi pokazhchyk zmistu* [„The Red Way” (1923–1936): systematic index of contents], uporiad. N.V. Loshchynska, nauk. red. V.V. Patoka, Kyiv: Natsionalna parlamentska biblioteka Ukrainy, 2003.
- Shmiher T., *Oleksandr Finkel – teoretyk ukrainskoho perekladu* [Oleksandr Finkel is a theorist of Ukrainian translation], [v:] Hryhorii Kochur i ukrainskyi pereklad: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., red. O. Cherednychenko ta in., Kyiv-Irpin: Perun 2003, s. 272–278.
- Shmiher T., *Volodymyr Derzhavyn: teoriia i krytyka perekladu* [Volodymyr Derzhavin: theory and criticism of translation], [v:] „Zbirnyk Kharkiv.ist.-filol.t-va”, t. 11, Kharkiv: Kharkivske istoriko-filolohichne tovarystvo, 2005, s. 205–214.
- Shmiher T., *Istoriia ukrainskoho perekladoznavstva XX storichchia* [History of Ukrainian translation studies of the 20th century], Kyiv: Smoloskyp 2009.

Список використаних джерел

- Бургардт О., *Новий український переклад „Фавста”*, [в:] „Життя й революція”, 1926, № 7, с. 116–121.
- Державін В., *Проблема віршованого перекладу*, [в:] „Плужанин”, 1927а, № 9–10, с. 44–51.
- Державін В., *Рец. на кн.: Вольтер. Кандід або оптимізм. Переклав з франц. В. Підмогильний*, [в:] „Червоний шлях”, 1927б, № 11, с. 285–286.
- Державін В., *Наші переклади з західних класиків та потреби сучасного читача*, [в:] „Червоний шлях”, 1930, № 10, с. 60–68.
- Драй-Хмара М., *Про чеський переклад поезій П.Тичини*, [в:] „Життя й революція”, 1929, № 1, с. 185–188.
- Зеров М., *Камена*, Київ: Слово, 1924.
- Зеров М., *У справі віршового перекладу*, [в:] „Життя й революція”, 1928, № 9, с. 133–136.

- Каганов І., *Рец. на кн.: Шарль де-Костер. Легенда про Тіля Уленшпігеля. Скорочений переклад Л. Красовського*, [в:] „Червоний шлях”, 1929, № 1, с. 272–273.
- Кулик І., *Рец. на кн.: Songs of Ukraine with Ruthenian poems, transl. by F.R. Livesay*, [в:] „Червоний шлях”, 1924, № 6, с. 267–269.
- Левитський Ол., *Рец. на кн.: Гектор Мало. Безрідний. Видання скорочене для дітей молодшого віку. Переказав Олекса Діхтяр*, [в:] „Життя й революція”, 1926, № 12, с. 103–104.
- Майфет Г., *3 уваг до теорії перекладу*, [в:] „Критика”, 1928, № 3, с. 84–93.
- Майфет Г., *Рец. на кн.: Фінкель О. Теорія й практика перекладу*, [в:] „Червоний шлях”, 1929а, № 12, с. 249–253.
- Майфет Г., *Рец. на кн.: В. Шекспір. Гамлет. Переклад М. Старицького*, [в:] „Червоний шлях”, 1929б, № 5–6, с. 277–280.
- Райцин Е., *Рец. на кн.: Еріх Марія Ремарк. На західньому фронті без змін. Перекл. з німецької мови Ж. Бургардт. Еріх М. Ремарк. На заході без змін. З німецької мови переклав М. Балицький*, [в:] „Червоний шлях”, 1930, № 1, с. 210–212.
- Рихлик Є., *Рец. на кн.: Адам Міцкевич. „Пан Тадеуш”. Переклад і вступна стаття М. Рильського*, [в:] „Червоний шлях”, 1928, № 9–10, с. 267–268.
- Родзевич С., *Рец. на кн.: Адам Міцкевич. Пан Тадеуш. Переклад і вступна стаття М. Рильського*, [в:] „Життя й революція”, 1928, № 4, с. 183–186.
- Рудик Д., *Гайнріх Гайне в новому перекладі*, [в:] „Життя й революція”, 1930, № 10, с. 105–124.
- Савченко С., *Рец. на кн.: Джек Лондон – Твори. Повна збірка. Том перший: Морський вовк. Переклад з англійської мови Дмитра Лисиченка*, [в:] „Життя й революція”, 1927, № 4 (2), с. 132–133.
- Савченко С., *Рец. на кн.: Дев’яносто третій рік. Повний переклад з французької мови Ольги Кривинюк і Любови Комарової*, [в:] „Життя й революція”, 1928, № 5, с. 192–195.
- Савченко Ю., *Почин*, [в:] „Плужанин”, 1927, № 9–10, с. 63–71.
- Старинкевич Л., *Рец. на кн.: Фльобер Густав. Мадам Боварі. Твори, том перший. (Побут провінції). Переклад О. Бублик-Гордон*, [в:] „Червоний шлях”, 1930, № 7–8, с. 210–213.
- Степняк М., *Рец. на кн.: Петро Панч. Голубые эшелоны. Рассказы. Перевод с украинского НА. Хоменко и Н.М. Рудина*, [в:] „Червоний шлях”, 1929, № 1, с. 262–266.
- Филипович П., *Рец. на кн.: Микола Гоголь. Тарас Бульба. Повість. Переклав на українську мову Микола Садовський*, [в:] „Життя й революція”, 1928, № 4, с. 179–183.
- Фінкель О., *Теорія й практика перекладу*, Харків: Державне видавництво України, 1929.
- Фінкель О., *Рец. на кн.: Г. Орлянд. Греблі. Переклав з єврейської Е. Райцин*, [в:] „Червоний шлях”, 1930, № 11–12, с. 218–220.

Spysok vykorystanykh dzherel [References]

- Burhardt O., *Novyi ukrainskyi pereklad „Favsta”* [New Ukrainian translation of “Faust”], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1926, no. 7, s. 116–121.
- Derzhavin V., *Problema virshovanoho perekladu* [The problem of verse translation], [v:] „Pluzhany”, 1927a, no. 9–10, s. 44–51.

- Derzhavin V., *Rets. na kn.: Volter. Kandid abo optymizm. Pereklav z frants. V. Pidmohylnyi* [Rev. on: *Voltaire. Candide or optimism. Translated from French. V. Podhogilnyi*], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1927b, no. 11, s. 285–286.
- Derzhavin V., *Nashi pereklady z zakhidnykh kliasykiv ta potreby suchasnoho chytacha* [Our translations from Western classics and the needs of the modern reader], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1930, no. 10, s. 60–68.
- Drai-Khmara M., *Pro cheskyi pereklad poezii P. Tychyny* [About the Czech translation of P. Tychyna's poems], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1929, no. 1, s. 185–188.
- Zerov M., *Kamena* [Kamena], Kyiv: Slovo, 1924.
- Zerov M., *U spravi virshovoho perekladu* [In the matter of verse translation], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1928, no. 9, s. 133–136.
- Kahanov I., *Rets. na kn.: Sharl de-Koster. Lehenda pro Tilia Ulenshpihelia. Skorochenyi pereklad L. Krasovskoho* [Rev. on: *Charles de Coster. The legend of Thiel Uhlenspiegel. Abridged translation by L. Krasovsky*], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1929, no. 1, s. 272–273.
- Kulyk I., *Rets. na kn.: Songs of Ukraina with Ruthenian poems, transl. by F.R. Livesay* [Rev. on: *Songs of Ukraina with Ruthenian poems, transl. by F.R. Livesay*], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1924, no. 6, s. 267–269.
- Levytskyi Ol., *Rets. na kn.: Hektor Malo. Bezridnyi. Vydannia skorochene dlia ditei molodshoho viku. Perekazav Oleksa Dikhtiar* [Rev. on: *Hector Malo. Originless. The edition is abbreviated for younger children. Narrated by Oleksa Dikhtyar*], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1926, no. 12, s. 103–104.
- Maifet H., *Z uvah do teorii perekladu* [From attention to the theory of translation], [v:] „Krytyka”, 1928, no. 3, s. 84–93.
- Maifet H., *Rets. na kn.: Finkel O. Teoriia y praktyka perekladu* [Rev. on: *Finkel O. Theory and practice of translation*], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1929a, no. 12, s. 249–253.
- Maifet H., *Rets. na kn.: V. Shekspir. Hamlet. Pereklad M. Starytskoho* [Rev. on: *V. Shakespeare. Hamlet. Translated by M. Starytskyi*], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1929b, no. 5–6, s. 277–280.
- Raitsyn E., *Rets. na kn.: Erikh Mariia Remark. Na zakhidnomu fronti bez zmin. Perekl. z nimetskoï movy Zh. Burhardt. Erikh M. Remark. Na zakhodi bez zmin. Z nimetskoï movy pereklav M. Balytskyi* [Rev. on: *Erich Maria Remarque. All Quiet on the Western Front. Translated from German by J. Burghardt. Erich M. Remark. In the west, without changes. Translated from German by M. Balytskyi*], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1930, no. 1, s. 210–212.
- Rykhlyk Ye., *Rets. na kn.: Adam Mitskevych. „Pan Tadeush”. Pereklad i vstupna stattia M. Rylskoho* [Rev. on: *Adam Mickiewicz. “Mr. Tadeusz”. Translation and introductory article by M. Rylskyi*], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1928, no. 9–10, s. 267–268.
- Rodzevych S., *Rets. na kn.: Adam Mitskevych. Pan Tadeush. Pereklad i vstupna stattia M. Rylskoho* [Rev. on: *Adam Mickiewicz. Mr. Tadeusz. Translation and introductory article by M. Rylskyi*], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1928, no. 4, s. 183–186.
- Rudyk D., *Hainrikh Haine v novomu perekladu* [Heinrich Heine in a new translation], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1930, no. 10, s. 105–124.
- Savchenko S., *Rets. na kn.: Dzhek London – Tvory. Povna zbirka. Tom pershyi: Morskyi vovk. Pereklad z anhliiskoi movy Dmytra Lysychenka* [Rev. on: *Jack London – Works. Complete assembly. Volume One: The Sea Wolf. Translated from English by Dmytro Lysychenko*], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1927, no. 4 (2), s. 132–133.

- Savchenko S., *Rets. na kn.: Devianosto tretii rik. Povnyi pereklad z frantsuzkoi movy Olhy Kryvyniuk i Liubovy Komarovoï* [Ninety-third year. Complete translation from French by Olga Krivyniuk and Lyubov Komarova], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1928, no. 5, s. 192–195.
- Savchenko Yu., *Pochyn* [The Beginning], [v:] „Pluzhanyn”, 1927, no. 9–10, s. 63–71.
- Starynkevych L., *Rets. na kn.: Flobert Hustav. Madam Bovari. Tvory, tom pershyi. (Pobut provintsii). Pereklad O. Bublyk-Hordon* [Rev. on: Flaubert Gustav. Madame Bovary. Works, volume one. (Life of the province). Translated by O. Bublyk-Gordon], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1930, no. 7–8, s. 210–213.
- Stepniak M., *Rets. na kn.: Petro Panch. Golubye e’shelony. Rassказы. Perevod s ukrainskogo N.A. Xomenko i N.M. Rudina* [Rev. on: Petro Punch. Blue echelons. Stories. Translation from Ukrainian N.A. Khomenko and N.M. Rudina], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1929, no. 1, s. 262–266.
- Fylypovych P., *Rets. na kn.: Mykola Hohol. Taras Bulba. Povist. Pereklav na ukrainsku movu Mykola Sadovskiyi* [Rev. on: Mykola Gogol. Taras Bulba. Story. Translated into Ukrainian by Mykola Sadovskiyi], [v:] „Zhyttia y revoliutsiia”, 1928, no. 4, s. 179–183.
- Finkel O., *Teoriia y praktyka perekladu* [Theory and practice of translation], Kharkiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy, 1929.
- Finkel O., *Rets. na kn.: H. Orliand. Hrebli. Pereklav z yevreiskoi E. Raitsyn* [Rev. on: G. Orlyand. Dams Translated from the Hebrew by E. Raitsyn], [v:] „Chervonyi shliakh”, 1930, no. 11–12, s. 218–220.

